नियोजन शाखा, विभागीय आयुक्त कार्यालय, पुणे विभाग

* टिपणी *

१. प्रस्तावना-

मा.विभागीय आयुक्त यांना नियोजन विषयक कामे प्रभाविपणे पार पाडता यावीत आणि जिल्हा स्तरावर राबविण्यात येणाऱ्या विविध कार्यक्रमांचे / योजनांचे संनियंत्रण व कामाची तपासणी करण्यासाठी विभागीय आयुक्त कार्यालयात नियोजन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक एसडब्लु-१०८०/१७१/डेस्क १४, दिनांक २१ मे १९८० अन्वये नियोजन शाखेची स्थापना करण्यात आली. महाराष्ट्र शासनाच्या नियोजन विभागाचे प्रधान सचिव / अपर मुख्य सचिव (नियोजन) हे राज्याचे "पदसिध्द विकास आयुक्त" आहेत, तर मा. विभागीय आयुक्त हे संबंधित महसूली विभागाकरिता "पदसिध्द अपर विकास आयुक्त" आहेत.

जिल्ह्यामधील पंचायती व नगरपालिकांनी तयार केलेल्या जिल्हा वार्षिक योजना विचारात घेऊन त्याचे एकत्रिकरण करुन संपूर्ण जिल्ह्यासाठी विकास योजनेचा मसुदा तयार करण्यासाठी संविधानाच्या ७४ व्या घटना दुरुस्तीतील कलम २४३ झेड डी नुसार राज्यातील सर्व जिल्ह्यांमध्ये जिल्हा नियोजन समित्या स्थापन करण्यासंबंधी तरतूद करण्यात आली आहे. त्यानुसार महाराष्ट्र शासन, नियोजन विभागाकडून महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम, १९९८ पारीत करण्यात आला असून त्यामध्ये वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत. प्रस्तुत अधिनियमातील तरतूदीनुसार जिल्हा नियोजन समितीची कामे निर्धारित करण्यात आली आहेत. सदर अधिनियमानुसार मा. विभागीय आयुक्त हे विभागातील सर्व जिल्ह्यांच्या जिल्हा नियोजन समिती आणि कार्यकारी समितीवर विशेष निमंत्रित सदस्य आहेत. तसेच उपआयुक्त (नियोजन) हे विभागातील सर्व जिल्हा नियोजन समितीवर विशेष निमंत्रित सदस्य आहेत. या अनुषंगाने विभागीय आयुक्त यांच्या सर्वसाधारण जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे आहेत.

- जिल्हा नियोजन समितीच्या सभांना तसेच कार्यकारी समितीच्या सभांना उपस्थित राहून जिल्ह्याच्या विकास कामांचा आढावा घेऊन आवश्यकतेनुसार मार्गदर्शन करणे.
- जिल्हा नियोजन समितीच्या बैठकीत उद्‌भवलेल्या मुद्यांवर राज्य/ जिल्हा स्तरावर कार्यवाहीची अपेक्षा असल्यास त्याबाबत प्रशासकीय विभाग/ जिल्हाधिकारी यांच्याकडे आवश्यक तो पाठपुरावा करणे.
- जिल्हा नियोजन समितीच्या सदस्यांच्या नियुक्त्या, पोट निवडणूका वेळेवर होणेबाबत दक्षता घेणे.
- निवडणूक आचारसंहितेच्या कालावधीत जिल्हा योजनांच्या निधीच्या पुर्नविनियोजनास मान्यता देणेबाबत कार्यवाही करणे.
- निवडणूक आचारसंहितेच्या कालावधीत शासनाच्या निर्देशानुसार जिल्हा योजनेच्या पुढील आर्थिक वर्षाच्या आराखड्यास मान्यता देणेबाबत कार्यवाही करणे.

मा. विभागीय आयुक्त हे अध्यक्ष/ सदस्य असलेल्या विविध समित्या-

- मा. विभागीय आयुक्त हे विभागातील सर्व जिल्हा नियोजन समितीवर विशेष निमंत्रित सदस्य म्हणून नियुक्त आहेत. तसेच जिल्हा नियोजन समितीच्या कार्यकारी समितीवरही विशेष निमंत्रित सदस्य आहेत.
- मा.विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखाली खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रम विभागीय संनियंत्रण समिती गठीत करण्यात आली आहे.
- प्रादेशिक पर्यटन / तीर्थक्षेत्र विकास कार्यक्रमाच्या संनियंत्रणासाठी मा. विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखाली समिती घटीत करण्यात आलेली असून उपआयुक्त (नियोजन) हे सदर समितीचे सदस्य सचिव आहेत.

- डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रमाच्या संनियंत्रणासाठी प्रत्येक जिल्ह्यात संबंधीत जिल्ह्याचे पालकमंत्री यांचे अध्यक्षतेखाली समिती घटीत करण्यात आलेली असून विभागीय आयुक्त हे सदर समितीचे सदस्य आहेत.

२. नियोजन शाखेचा मंजुर आकृतीबंध.

नियोजन विभाग, शासन निर्णय क्र. एसडब्लु-१०८०/१७१/डेस्क १४, दिनांक २१.०५.१९८० अन्वये मुंबई, पुणे, औरंगाबाद व नागपुर आणि शासन निर्णय क्र. STW-१०८१/५९/D-१४, दिनांक ०६.०५.१९८१ अन्वये अमरावती व नाशिक येथील विभागीय नियोजन शाखेची स्थापना करण्यात आली आहे. शासन निर्णय- सीएयु-१४१०/प्र.क्र.८८/का-१४२६ दिनांक १७.०८.२०१३ नुसार राज्यातील ६ विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उप आयुक्त नियोजन शाखेचा सुधारीत आकृतीबंध खालील प्रमाणे निश्चित करण्यात आला आहे.

अ.क्र.	पदनाम	मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	उप आयुक्त (नियोजन)	१	१	-
२.	संशोधन अधिकारी (मूल्यमापन)	१	१	-
३.	सहायक संशोधन अधिकारी (संशोधन सहायक)	२	२	-
४.	लघुलेखक (उ.श्रे.)	१	०	१
५.	सांख्यिकी सहायक	२	२	-
६.	महसूल सहायक (लिपिक-टंकलेखक)	१	१	-
७.	वाहन चालक	१	१	-
८.	शिपाई	२	२	-
	एकूण	**११**	**१०**	**१**

३. उपआयुक्त (नियोजन) यांच्याकडे सोपविण्यात आलेली प्रमुख कामे-

- मा. विभागीय आयुक्त आणि उपआयुक्त (नियोजन) हे विभागातील सर्व जिल्हा नियोजन समितीवर विशेष निमंत्रित सदस्य म्हणून नियुक्त आहेत. त्यानुसार जिल्हा नियोजन समितीच्या सभांना उपस्थित राहणे, जिल्ह्याच्या विकास कामांचा आढावा घेणे आणि पुढील आर्थिक वर्षाच्या प्रारुप आराखड्यास मान्यता देण्याचे वेळी जिल्हा नियोजन समित्यांना आवश्यकतेनुसार मार्गदर्शन करणे.
- विभागीय आयुक्त कार्यालयाच्या अधिनस्त जिल्हाधिकारी व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांचे आढावा बैठकीत जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या विविध कार्यक्रम/ योजनांचा आवश्यकतेनुसार अंमलबजावणीचा आढावा घेणे.
- शासनाकडून वेळोवेळी प्राप्त होणाऱ्या सुचना व उद्दिष्टे याबाबत जिल्हाधिकाऱ्यांना अवगत करणे.
- मा. विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखालील खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रम विभागीय संनियंत्रण समितीच्या बैठकांचे आयोजन करुन कार्यक्रमाचा आढावा घेणे.
- विभागात राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांपैकी, शासनाच्या निर्देशानुसार दरवर्षी दोन योजनांचा मूल्यमापन पाहणी अभ्यास हाती घेणे.
- जिल्ह्यात राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांपैकी दरवर्षी जिल्हाधिकारी यांनी दोन योजनांचे मूल्यमापन पाहणी अभ्यास हाती घ्यावयाचे आहे, या पाहण्यांचे संनियंत्रण करणे.
- जिल्हा स्तरावर राबविण्यात येणाऱ्या विविध विकास कार्यक्रम / योजनांच्या कामांची निरिक्षणे करुन शासनास अहवाल सादर करणे.
- जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयाचे निरिक्षण घेणे.

- जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयामार्फत संनियंत्रित करण्यात येणाऱ्या / राबविण्यात येणाऱ्या विविध विकास कार्यक्रम/ योजनांचा आढावा घेण्यासाठी जिल्हा नियोजन अधिकाऱ्यांच्या बैठका घेणे.
- जिल्हा नियोजन अधिकारी यांना जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयाची कामे करतांना येणाऱ्या अडचणींबाबत वेळोवेळी मार्गदर्शन करणे.
- जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयाकडून संनियंत्रित करण्यात येणाऱ्या / राबविण्यात येणाऱ्या विविध कार्यक्रम/ योजनांचे मासिक/ त्रैमासिक प्रगती अहवाल शासनास सादर करणे.
- जिल्हा स्तरावर राबविण्यात येणाऱ्या विविध कार्यक्रम/ योजना यावर झालेल्या खर्चाचे ताळमेळ आणि विनियोजन लेखे, लोकलेखा समितीकडील होणाऱ्या साक्षी याबाबत संनियंत्रण करणे.
- मूल्यमापन पाहणी अभ्यास कार्यक्रमांतर्गत आयुक्त,अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई यांच्या निर्देशानुसार अभ्यासाच्या विविध विषय/योजनेनुसार जिल्हा सांख्यिकी कार्यालयाना प्रशिक्षण देणे व त्या कार्यालयांकडून मूल्यमापन पाहणीचे काम करुन घेणे व यासंदर्भातील अहवाल आयुक्त, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई यांना सादर करणे.

४. विषयवार थोडक्यात माहिती-

४.१ जिल्हा वार्षिक योजना.

- **जिल्हा वार्षिक योजनेमध्ये, "जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण)", "आदिवासी घटक योजना" व "अनुसूचित जाती घटक योजना" या तीन कार्यक्रमांचा समावेश होतो. सर्वसाधारण जिल्हा वार्षिक योजनेसाठी नियोजन विभागाकडून निधी अर्थसंकल्पित करुन जिल्हाधिकाऱ्यांना उपलब्ध करुन देण्यात येतो. तसेच आदिवासी घटक योजनेसाठी, आदिवासी विकास विभागाकडून तर अनुसूचित जाती घटक योजनेसाठी** समाज कल्याण विभागाकडून निधी अर्थसंकल्पित करुन जिल्हाधिकाऱ्यांना उपलब्ध करुन देण्यात येतो. जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण) अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांना शासन निर्णय दिनांक १६/२/२००८ नुसार जिल्हाधिकारी यांचेमार्फत प्रशासकीय मान्यता देवून निधीचे वितरण करण्यात येते. या कार्यक्रमांचे संनियंत्रण करण्यात येणाऱ्या त्या-त्या विभागाच्या क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांकडून करण्यात येते.

जिल्हा वार्षिक योजना सन २०२४-२५

(रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	सर्वसाधारण जिल्हा वार्षिक योजना	आदिवासी उपयोजना	अनुसूचित जाती उपयोजना	एकुण वार्षिक योजना
१.	पुणे	१२५६.००	५५.९०	१४५.००	१४५६.९०
२.	सातारा	५७५.००	१.६४	९५.००	६७१.६४
३.	सांगली	४८६.००	१.०१	८६.००	५७३.०१
४.	सोलापूर	७०२.००	४.२८	१५२.००	८५८.२८
५.	कोल्हापूर	५७६.००	२.३३	११८.००	६९६.३३
	एकूण	**३५९५.००**	**६५.१६**	**५९६.००**	**४२५६.१६**

जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण) सन २०२४-२५ ची आर्थिक प्रगती

(रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	मंजूर नियतव्यय	प्राप्त तरतूद	जि.नि.स. कडून वितरीत तरतूद	माहे मार्च अखेरचा खर्च	प्राप्त तरतूदशी खर्चाची टक्केवारी
१.	पुणे	१२५६.००	१२५६.००	१२५६.००	१२५६.००	१००.००
२.	सातारा	५७५.००	५७५.००	५७५.००	५७५.००	१००.००
३.	सांगली	४८६.००	४८६.००	४८६.००	४८३.९८	९९.५८
४.	सोलापूर	७०२.००	७०२.००	७०२.००	७०१.५८	९९.९४
५.	कोल्हापूर	५७६.००	५७६.००	५७५.९९	५७५.९९	१००.००
एकूण		**३५९५.००**	**३५९५.००**	**३५९४.९९**	**३५९२.५५**	**९९.९३**

आदिवासी घटक योजना सन २०२४-२५ ची आर्थिक प्रगती.

(रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	मंजूर नियतव्यय	प्राप्त तरतूद	जि.नि.स. कडून वितरीत तरतूद	माहे मार्च अखेरचा खर्च	प्राप्त तरतूदशी खर्चाची टक्केवारी
१.	पुणे	५५.९०	५५.९०	५५.९०	५५.९०	१००.००
२.	सातारा	१.६४	१.६४	१.६४	१.६४	१००.००
३.	सांगली	१.०१	१.०१	१.०१	०.४३	४२.९०
४.	सोलापूर	४.२८	४.२८	४.२८	४.२८	९९.९९
५.	कोल्हापूर	२.३३	२.३३	२.३३	२.३३	१००.००
एकूण		**६५.१६**	**६५.१६**	**६५.१६**	**६४.५८**	**९९.१०**

अनुसूचित जाती उपयोजना सन २०२४-२५ ची आर्थिक प्रगती.

(रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	मंजूर नियतव्यय	प्राप्त तरतूद	जि.नि.स. कडून वितरीत तरतूद	माहे मार्च अखेरचा खर्च	प्राप्त तरतूदशी खर्चाची टक्केवारी
१.	पुणे	१४५.००	१४५.००	१४४.९१	१४४.९१	१००.००
२.	सातारा	९५.००	९५.००	९४.९९	९४.९९	१००.००
३.	सांगली	८६.००	८६.००	८५.९९	८५.९९	१००.००
४.	सोलापूर	१५२.००	१५२.००	१५१.९८	१५१.९८	१००.००
५.	कोल्हापूर	११८.००	११८.००	११७.९९	११७.९९	१००.००
	एकूण	**५९६.००**	**५९६.००**	**५९५.८९**	**५९५.८९**	**१००.००**

जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण) सन २०२५-२६

(रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	मंजूर नियतव्यय	सर्वसाधारण	नागरी भागासाठी विशेष अतिरिक्त
१.	पुणे	१३७९.००	१०४५.६०	३३३.४०
२.	सातारा	६४७.००	६१३.४०	३३.६०
३.	सांगली	५४५.००	५०२.७५	४२.२५
४.	सोलापूर	७८३.००	७०२.७४	८०.२६
५.	कोल्हापूर	६४२.००	५६८.०४	७३.९६
	एकूण	**३९९६.००**	**३४३२.५४**	**५६३.४७**

४.२ आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रम -

जिल्हा वार्षिक योजना राबविताना निधी अभावी किंवा योजनेतील प्राथम्यक्रमाअभावी स्थानिक लोकांना उपयुक्त असलेली व सहजरित्या पूर्ण होतील अशी लहान लहान कामे योजनेच्या अग्रक्रमात मागे राहतात. अशा कामांमध्ये लहान नाल्यांवरील फरश्या, कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे, मोऱ्यांची कामे, शाळा खोल्या वगैरे यासारख्या लहान कामांचा समावेश आहे. अशी कामे करता यावीत या दृष्टीने शासनाने सन १९८४-८५ या आर्थिक वर्षापासून स्थानिक गरजांवर आधारित लहान लहान कामांचा विशेष कार्यक्रम राबविण्यास सुरुवात केली आहे. या कार्यक्रमांतर्गत शासनाची स्थायी स्वरुपाची मालमत्ता निर्माण व्हावी हा उद्देश आहे.

आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत कामांची अनुज्ञेयता तसेच सदर कामे करण्यासाठी आवश्यक त्या सखोल मार्गदर्शक सूचनांबाबतचा सविस्तर शासन निर्णय क्रमांक स्थाविका -०१६/ प्र. क्र. ९६/ का.१४८२ दिनांक १२ जुलै, २०१६ अन्वये निर्गमित करण्यात आला आहे . सध्या आमदार स्थनिक विकास कार्यक्रमांतर्गत घेण्यात येणारी कामे या शासन निर्णयातील मार्गदर्शक सूचनांनूसार करण्यात येतात.

सन २०२२-२३ या वित्तीय वर्षापासून आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमासाठी प्रति आर्थिक वर्षाकरीता प्रती विधानसभा मतदारसंघ/ प्रति विधान परिषद सदस्य रु ५.००.कोटी एवढा निधी अनुज्ञेय आहे. सद्यस्थितीत पुणे विभागात एकुण ६९ विधान मंडळ सदस्य आहेत.

आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रम सन २०२४-२५ ची आर्थिक प्रगती.

विधान सभा सदस्य:- (रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	विधानसभा सदस्य (संख्या)	अनुज्ञेय निधी	वितरीत एकूण निधी	मार्च, २०२५ अखेर झालेला खर्च	वितरीत निधीशी खर्चाची टक्केवारी
१.	पुणे	२१	१०५.००	१२२.५५	७७.३८	६३.१४ %
२.	सातारा	८	४०.००	५३.५९	३०.४३	७६.०८ %
३.	सांगली	८	४०.००	४१.०२	२९.३६	७१.५७ %
४.	सोलापूर	११	५५.००	६०.०७	४३.७०	७२.७४ %
५.	कोल्हापूर	१०	५०.००	४९.२०	४८.६२	९८.८२ %
एकूण		**५८**	**२९०.००**	**३२६.४३**	**२२९.४९**	**७०.३० %**

विधान परिषद सदस्य:- (रूपये कोटी)

अ. क्र.	जिल्हा	विधान परिषद सदस्य (संख्या)	अनुज्ञेय निधी	वितरीत एकूण निधी	मार्च, २०२५ अखेर झालेला खर्च	वितरीत निधीशी खर्चाची टक्केवारी
१.	पुणे	३	१५.००	१६.८२	१२.५३	७४.४९ %
२.	सातारा	२	१०.००	१३.४८	५.९६	४४.२१ %
३.	सांगली	३	१५.००	१५.३८	९.९९	६४.९५ %
४.	सोलापूर	१	५.००	५.००	४.१९	८३.८० %
५.	कोल्हापूर	२	१०.००	१०.००	९.९९	९९.९ %
एकूण		**११**	**५५.००**	**६०.६८**	**४२.६६**	**७०.३० %**

४.३ डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम -

महाराष्ट्र राज्यामध्ये डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम सन १९९१ -९२ पासून राबविण्यात येत आहे. राज्यातील डोंगरी विभागाचे क्षेत्र विशिष्ट निकषांच्या आधारे निश्चित करुन त्याच्या विकासासाठी खास कार्यक्रम राबविण्यात येत असून, एखादा तालुका डोंगरी म्हणून घोषित करण्यासाठीचे निकष खालीलप्रमाणे आहेत. :-

१) त्या डोंगरी क्षेत्राचा सरासरी उतार ३० टक्के किंवा त्यापेक्षा जास्त असावा. तसेच त्या डोंगरी भागाची सापेक्ष उंची ३०० मीटरहून जास्त असावी.

२) संपूर्ण भौगोलिक भागाच्या तुलनेत प्रमुख डोंगरी भागाचा भौगोलिक विस्तार हा १७ टक्यापेक्षा जास्त आणी ३० टक्यापेक्षा कमी उताराचा असेल तर असे क्षेत्र अंशत: डोंगरी म्हणून समजण्यात येते.

३) एखाद्या तालुक्यात वरील अट क्र. १ व २ पूर्ण करणाऱ्या डोंगरी भागाचे क्षेत्र १०० चौरस किलोमीटर किंवा त्यापेक्षा जास्त असेल व अशा डोंगरी भागाचे क्षेत्रफळ तालुक्याच्या भौगोलिक क्षेत्रफळाच्या ५०% किंवा त्यापेक्षा जास्त असल्यास तो तालुका, डोंगरी विभाग / पूर्ण गट डोंगरी तालुका म्हणून समजावा.

४) जर एखाद्या तालुक्यातील वरील अट क्र. १ व २ पूर्ण करणाऱ्या डोंगरी भागाचे क्षेत्रफळ किमान १०० चौ.कि.मी. असेल व त्या डोंगरी भागाचे क्षेत्र, तालुक्याच्या भौगोलिक क्षेत्रफळाच्या २०% पेक्षा जास्त परंतु ५०% पेक्षा कमी असेल तर तो तालुका, उपगट डोंगरी तालुका म्हणून समजावा.

डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रमाची आखणी व अंमलबजावणी योग्यप्रकारे व्हावी यासाठी संबंधित जिल्ह्यांच्या पालकमंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली एक स्वतंत्र समिती नेमण्यात आली आहे. सदर समितीची रचना खालीलप्रमाणे आहे.

१.	मा. पालक मंत्री	अध्यक्ष
२.	डोंगरी भागातील सर्व आमदार	सदस्य
३.	जिल्हा परिषद अध्यक्ष	सदस्य
४.	विभागीय आयुक्त	सदस्य
५.	डोंगरी भागातील १ अशासकीय सदस्य	सदस्य
६.	डोंगरी भागातील १ महिला अशासकीय सदस्य	सदस्य
७.	जिल्हयातील अग्रणी बँकेचे अध्यक्ष	सदस्य
८.	जिल्हाधिकारी	सदस्य
९.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी जि.प.	सदस्य
१०.	जिल्हा नियोजन अधिकारी	सदस्य सचिव

पुणे विभागातील एकूण ५८ तालुक्यांपैकी ४४ तालुके डोंगरी तालुके म्हणून घोषित करण्यात आले आहेत. या ४४ तालुक्यात (२८ पूर्ण गट आणि १६ उपगट) डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे.

डोंगरी विकास कार्यक्रम सन २०२४-२५ ची आर्थिक प्रगती.

(रूपये कोटी)

अ.क्र.	जिल्हा	एकूण तालुके	डोंगरी तालुके		शासनाकडून अनुज्ञेय निधी (पूर्णगट रु २.००.कोटी व उपगट रु १.००.कोटी)	शासनाकडून प्राप्त तरतूद	मार्च अखेर झालेला खर्च	खर्चाची प्राप्त तरतूदीशी टक्केवारी
			पुर्णगट	उपगट				
१.	पुणे	१४	९	२	२०.००	१४.००	११.३३	८०.९३ %
२.	सातारा	११	८	३	१९.००	१३.३०	१३.३०	१००.०० %
३.	सांगली	१०	१	८	१०.००	७.००	६.८३	९७.५७ %
४.	सोलापूर*	११	०	२	२.००	१.४०	१.३९	९९.२८ %
५.	कोल्हापूर	१२	१०	१	२१.००	१४.७०	१४.६९	९९.९३ %
एकूण		**५८**	**२८**	**१६**	**७२.००**	**४९.००**	**४६.१५**	**९४.१८ %**

४.४ खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रम

केंद्र शासनाच्या Ministry of Statistics and Programme Implementation या विभागाकडून खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रमाची सुरुवात सन १९९३-९४ पासून करण्यात आली आहे. या कार्यक्रमाकरीता केंद्र शासनाकडून वेळोवेळी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येतात. सद्यस्थितीत MPLADS Guidelines एप्रिल २०२३ अस्तित्वात असून सदरील मार्गदर्शक तत्वांनुसार अनुज्ञेय असलेली कामे जिल्हाधिकारी स्तरावर मंजुर करण्यात येतात. या कार्यक्रमासाठी प्रती लोकसभा मतदारसंघ / प्रती राज्यसभा सदस्य रु.५.०० कोटी निधी जिल्हाधिकारी यांना केंद्र शासनाकडून उपलब्ध करुन देण्यात येतो. पुणे विभागात ११ लोकसभा सदस्य व ५ राज्यसभा सदस्य असे एकूण २३ संसद सदस्य आहेत.

पुणे विभागातील 18 वी लोकसभा (सन 2024-25 ते सन 2028-29) व राज्यसभा सदस्य यादी

अ. क्र.	जिल्हा	राज्यसभा सदस्य / लोकसभा सदस्य	मा. राज्यसभा सदस्यांचे नाव	कार्यकाळ
१	पुणे	राज्यसभा	मा.खा.श्री.शरद पवार	सन 2021-22 ते 2026-27
२	पुणे	राज्यसभा	मा. खा. श्रीमती सुनेत्रा पवार	सन 2023-24 ते 2028-29
३	पुणे	राज्यसभा	मा. खा. श्रीमती मेधा कुलकर्णी	सन 2023-24 ते 2028-29
४	पुणे	18 वी लोकसभा	मा.खा. श्रीमती सुप्रिया सुळे	बारामती
५	पुणे	18 वी लोकसभा	मा.खा.श्री. श्रीरंग अप्पा बारणे	मावळ
६	पुणे	18 वी लोकसभा	मा. ना. श्री. मुरलीधर मोहोळ केंद्रीय राज्यमंत्री, नागरी उड्डाण मंत्री व सहकार मंत्री भारत सरकार	पुणे शहर
७	पुणे	18 वी लोकसभा	मा.खा.श्री. अमोल कोल्हे	शिरुर
८	सातारा	राज्यसभा	मा. खा. नितीन लक्ष्माणराव जाधव-पाटील	सन 2023-24 ते 2028-29
९	सातारा	18 वी लोकसभा	मा. खा. छत्रपती उदयनराजे महाराज भोसले	सातारा लोकसभा
१०	सांगली	18 वी लोकसभा	मा. खा. श्री. विशालदादा प्रकाशबापू पाटील	सांगली लोकसभा
११	कोल्हापूर	राज्यसभा	मा. खा. धनंजय महाडिक	
१२	कोल्हापूर	18 वी लोकसभा	मा. खा. शाहू छत्रपती	कोल्हापूर लोकसभा
१३	कोल्हापूर	18 वी लोकसभा	मा. खा. धैर्यशील माने	हातकणगंले लोकसभा
१४	सोलापूर	18 वी लोकसभा	मा. खा. कु. प्रणिती शिंदे	सोलापूर (अ.जा.) लोकसभा
१५	सोलापूर	18 वी लोकसभा	मा. खा. श्री. धैयशिल मोहिते-पाटील	माढा
१६	सोलापूर	18 वी लोकसभा	मा. खा. श्री. ओमप्रकाश उर्फ पवनराजे निंबाळकर	धाराशिव

खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रम १७ व्या लोकसभा व राज्यसभेची आर्थिक प्रगती.

(रूपये कोटी)

अ.क्र.	जिल्हा	लोकसभा सदस्य	राज्यसभा सदस्य	केंद्र शासनाकडून अनुज्ञेय तरतूद	जि.नि.स. कडून मंजुर	मार्च, 2025 अखेर झालेला खर्च
१.	पुणे	4	3	65.00	16.83	5.42
२.	सातारा	1	1	15.00	4.19	0.00
३.	सांगली	1	0	05.00	4.60	0.00
४.	सोलापूर	3	0	15.00	5.90	1.20
५.	कोल्हापूर	2	1	15.00	6.12	1.45
	एकूण	11	5	115.00	37.64	8.07

४.५ मूल्यमापन पाहणी / प्रादेशिक पर्यटन / जिल्हा विकास आराखडा / आयपास प्रणाली

४.५.१: मूल्यमापन अभ्यास पाहणी अंतर्गत मागील काळात आदेशित केलेल्या विविध योजनांच्या प्रगती बाबत.

पुणे विभागाकरीता सन २०२३ पासून खालील योजनांची मूल्यमापन अभ्यास पाहणी पूर्ण करण्यात आलेली आहे.

अ.क्र.	मुल्यमापन अभ्यास पाहणीचे नाव	जिल्हे
१	एकात्मिक फलोत्पादन विकास अभियान	पुणे, सांगली, कोल्हापूर
२	राष्ट्रीय कृषी विकास योजना	पुणे, सोलापूर
३	नागरी व ग्रामिण क्षेत्रातील अनुसुचित जाती व नवबौद्धांना घरगुती वीज जोडणी देणे. दलित वस्तीमध्ये पथदिवे लावणे, अनुसुचित जाती व नवबौद्ध यांच्या मालकीच्या विहिरीवरील कृषी पंपाचे विद्युतीकरण करणे.	सातारा, सोलापूर
४	अंगणवाडी प्रशिक्षण केंद्र व मध्यमस्तर प्रशिक्षण केंद्र यांच्या प्रशिक्षणाचे परिणाम	पुणे, सांगली, कोल्हापूर
५	भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्वाधार योजना	पुणे, सातारा, सोलापूर
६	राज्यस्तरीय नाविन्यपुर्ण योजनेंतर्गत अंशत: ठाणबंद पद्धतीने शेळी पालनाद्वारे शेतकऱ्यांना पुरक उत्पन्न मिळवुन देणे (सर्वसाधारण + अनुसुचित जाती उपयोजना)	सातारा, सोलापूर
७	डॉ. झाकीर हुसेन मदरसा आधुनिकीकरण योजना	सातारा, सोलापूर
८	दिनदयाळ अंत्योदय योजना राष्ट्रीय नागरी उपजिविका अभियान	पुणे, सातारा
९	शबरी आदिवासी घरकुल योजना (ग्रामिण)	पुणे, सोलापूर
११	धार्मिक अल्पसंख्यांक संस्थांकरीता अनुदान या योजनेची (पथदर्शी) मूल्यमापन अभ्यास पाहणी	सातारा
१२	1000 मांसल कुक्कुट पक्षी संगोपनाद्वारे कुक्कुटपालन व्यवसाय सुरू करणे या योजनेची मूल्यमापन अभ्यास पाहणी	पुणे, सातारा
१३	श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृतीवेतन योजना ” या योजनेची मूल्यमापन अभ्यास पाहणी .	सोलापूर, कोल्हापूर
१४	अल्पसंख्यांक संस्थांकरीता अनुदान या योजनेची मूल्यमापन अभ्यास पाहणी	सोलापूर, कोल्हापूर
१५	पेसा 5 % अबंध निधी या योजनेची मूल्यमापन अभ्यास पाहणी	पुणे
१६	दुधाळ संकरीत गायी/ म्हशी वाटप योजना	पुणे

जिल्हा सुशासन निर्देशांक विषयी उपायुक्त नियोजन कार्यालयातून निर्देशांक क्र. १३१ (स्थानिक स्वराज्य संस्था यांचे कडील अखर्चित निधी बाबत) ची माहिती दरवर्षी मुख्यालयास सादर करण्यात येते.

३१-०३-२०२४ अखेर ची माहिती:

Div: Pune Division				**As On 31-03-2024**
Indicator: 131				**Amt in Lakhs.**
Indicator name: % Unspent Balance of DPC Fund With Local Bodies Against Allocated DPC Budget to That Formula				
Sr. No.	District Local Bodies	Total DPC Budget Allocated For District	Total Unspent Balance of DPC Fund With Local Bodies	% Unspent Balance of DPC Fund With Local Bodies Against Allocated DPC Budget to That Formula - (b)/(a) * 100
		(a)	(b)	
1	Pune	100500.00	6976.00	6.94
2	Satara	34722.00	13586.06	39.13
3	Sangli	40500.00	14406.45	35.57
4	Solapur	59000.00	1231.00	2.09
5	Kolhapur	48000.00	14515.12	30.24
Pune Region		**282722.00**	**50714.63**	**17.94**

३१-०३-२०२५ अखेर ची माहिती:

Div: Pune Division				**As On 31-03-2025**
Indicator: 131				**Amt in Lakhs.**
Indicator name: % Unspent Balance of DPC Fund With Local Bodies Against Allocated DPC Budget to That Formula				
Sr. No.	District Local Bodies	Total DPC Budget Allocated For District	Total Unspent Balance of DPC Fund With Local Bodies	% Unspent Balance of DPC Fund With Local Bodies Against Allocated DPC Budget to That Formula - (b)/(a) * 100
		(a)	(b)	
1	Pune	125600.00	60000.00	47.77
2	Satara	57500.00	28021.17	48.73
3	Sangli	48600.00	21487.20	44.21
4	Solapur	70200.00	24218.58	34.50
5	Kolhapur	57600.00	20693.00	35.92
Pune Region		**359500.00**	**154419.95**	**42.95**

४.५.२ प्रादेशिक पर्यटन विकास कार्यक्रम

- प्रादेशिक पर्यटन / तीर्थक्षेत्र विकास कार्यक्रमाच्या संनियंत्रणासाठी मा. विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखाली समिती घटीत करण्यात आलेली असून उप आयुक्त नियोजन हे सदर समितीचे सदस्य सचिव आहेत.
- प्रादेशिक पर्यटन / तीर्थक्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत जिल्हास्तरीय समितीने सादर केलेले प्रस्ताव विभागीय समितीने छाननी करुन शासनास शिफारस करणे.
- प्रादेशिक पर्यटन / तीर्थक्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत विभागातील जिल्ह्यास अर्थसंकल्पीत तरतूद, प्राप्त तरतूद, झालेला खर्च याबाबत वेळोवेळी आढावा घेणे.

४.५.३ विभागात राबविण्यात येत असलेल्या योजनांचे/ कार्यक्रमांचे संनियंत्रण.

जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयाकडे जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण), आमदार/ खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रम,डोंगरी विकास कार्यक्रम याव्यतिरिक्त अल्पसंख्यांक बहुल शाळांना पायाभूत सुविधा, मदरसा यांना पायाभूत सुविधा, अल्पसंख्यांक बहूल ग्रामीण व नागरीभागासाठी पायाभूत सुविधांसाठी संबंधीत स्थानिक स्वराज्य संस्थांना अनुदान, वैधानिक विकास मंडळ कार्यक्रम,इत्यादी अशा अनेक योजना/ कार्यक्रम सोपविण्यात आलेल्या आहेत. या सर्व योजनांचे या कार्यालयाकडून शासन निर्देशानुसार आढावा घेणे अपेक्षीत आहे.

४.५.४ विभागातील विकास योजनांचे/ कार्यक्रमांचे मूल्यमापन अभ्यास.

- राज्यातील विकास योजनांचे/ कार्यक्रमांचे मूल्यमापन अभ्यास करण्याबाबत नियोजन विभाग, शासन निर्णय क्र. वियोमू-1198/प्र.क्र.6/का.1413, दि.30.09.1998 अन्वये सविस्तर सूचना निर्गमित करण्यात आल्या असून त्यानुसार कार्यवाही करणेबाबत आदेशीत केले आहे.
- शासनामार्फत राबविण्यात येत असलेल्या योजना किंवा योजनांतर्गत कार्यक्रमाचे मूल्यमापन करण्याची जबाबदारी अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, विहित निकष पूर्ण करणाऱ्या अशासकीय संस्था, उपआयुक्त-नियोजन आणि जिल्हा नियोजन अधिकारी यांच्यावर सोपविण्यात आली आहे.
- उपआयुक्त नियोजन आणि जिल्हा नियोजन अधिकारी यांनी त्यांच्या स्तरावरुन वर्षातून किमान दोन कार्यक्रमांचे मूल्यमापन करणे आवश्यक आहे.
- उपआयुक्त नियोजन स्तरावरुन जी मूल्यमापनाची कामे करावयाची आहेत. त्यासाठी स्वतंत्र असा कर्मचारी वर्ग निर्माण केलेला नाही. तसेच उप आयुक्त स्तरावर निधीची अनुपलब्धता आणि जिल्हास्तरावर कर्मचाऱ्यांची अनुपलब्धता यामुळे आजमितीस मूल्यमापनाची कामे करण्यात आलेली नाही.

४.५.५ iPAS (Integrated Planning Office Automation System) (का-४)

जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयात आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रम, खासदार स्थानिक विकास कार्यक्रम, डोंगरी विकास कार्यक्रम, जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण योजना, आदिवासी उपयोजना, अनुसूचित जाती उपयोजना), मानव विकास कार्यक्रम, अल्पसंख्यांक विकास कार्यक्रम अशा अनेक योजनांचे संनियंत्रण या कार्यालयास करावे लागते. प्रत्येक जिल्ह्याकडील जिल्हा नियोजन समिती मार्फत विविध योजनांमधून दरवर्षी सरासरी ५ ते ६ हजार कामांना मान्यता देवून निधी उपलब्ध करुन देण्यात येतो.या सर्व कामांचे योजनांचे संनियंत्रण व प्रभावी अंमलबजावणी होणे कामी संगणकीय प्रणालीची आवश्यकता होती.

जिल्हा नियोजन समिती कार्यालयामार्फत संनियंत्रित करण्यात येणाऱ्या / राबविण्यात येणाऱ्या विविध कार्यक्रम / योजनांतर्गत प्रशासकीय मान्यता, निधी वितरण, कामांचे संनियंत्रण व प्रभावी अंमलबजावणीसाठी एक सर्वंकष अशी

इंटरनेटद्वारे वापरता येईल अशी संगणक प्रणाली शासनाच्या नियोजन विभागामार्फत विकसीत करण्यात आली आहे. प्रस्तूत प्रणालीस "iPAS -Integrated Planning Office Automation System"आयपासअसे संबोधण्यात आले आहे. ही संगणकीय प्रणाली राज्यातील सर्व जिल्ह्यांत सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षापासून राबविण्यात येत आहे. ही प्रणाली सर्व जिल्ह्यात राबविण्याचे आणि देखभाल व दुरुस्तीचे करण्याची जबाबदारी "ई.एस.डी.एस. सॉफ्टवेअर सोलुशन प्रा. लि. नाशिक" या कंपनीकडे सोपविण्यात आलेली आहे.

या संगणकीय प्रणालीत खालील बाबींचा समावेश करण्यात आला आहे.

- या प्रणालीत जिल्हा नियोजन समिती, कार्यान्वयीन यंत्रणा, जिल्हा कोषागार अधिकारी आणि लोकप्रतिनिधी इंटरनेटच्या माध्यमातून एकमेकांना जोडले गेले आहेत. त्यामुळे कार्यान्वयीन यंत्रणा आणि लोकप्रतिनिधी योजना/ कामांचे प्रस्ताव या प्रणालीद्वारे जिल्हा नियोजन समिती कडे पाठवू शकतात.
- कामनिहाय, योजनानिहाय आणि कार्यान्वयीन यंत्रणानिहाय प्रशासकीय मान्यता/ निधी वितरण आदेश संबंधीत कार्यान्वयीन यंत्रणांना या प्रणालीच्या माध्यमातून ऑनलाईन तयार केल्या जातात. जिल्हा कोषागार अधिकारी यांना देखील या प्रणालीत लॉगईन आयडी देण्यात आलेला असल्याने त्यांना जिल्ह्यात वितरीत केलेल्या सर्व प्रशासकीय मान्यता आणि निधी वितरणाचे आदेश ऑनलाईन उपलब्ध होतात.
- या प्रणालीत कार्यान्वयीन यंत्रणाना सर्व कामांचे भौगोलिक स्थान निश्चित करुन त्याचे रेखांश अक्षांशाची माहिती संगणकांवर मोबाईल ॲपद्वारे नोंदवावे लागतात. त्याशिवाय खर्चाची माहिती नोंदविता येत नाही.
- प्रत्येक कामाचे बाबत काम शिफारस झाल्यापासून ते काम हस्तांतरण पर्यंतची सर्व माहिती, अंदाजपत्रके, त्यासोबत आवश्यक असलेली प्रमाणपत्रे, प्रशासकीय मान्यता, वितरीत निधी, झालेला खर्च, निरिक्षण अहवाल, ईत्यादी बाबी याप्रणालीत प्रत्येक कामासोबत विविध स्तरावर अपलोड केल्या जातात.
- या प्रणालीतील माहिती जनसामान्यांना उपलब्ध होणे कामी राज्यस्तरावर आणि जिल्हास्तरावर स्वतंत्र पोर्टल तयार करण्यात आले आहे.
- राज्यस्तरीय पोर्टलची लिंक- http://mahadpc.maharashtra.gov.in